

تعهدات دولت‌ها برای تامین و تضمین حق کرامت انسانی در رسانه‌ها

عباس اسدی^۱

حامد بابازاده مقدم^۲

امیر سلمان پور^۳

چکیده

حق کرامت انسانی یکی از حقوق بنیادین حقوق بشر می‌باشد. این حق زمانی که وارد عرصه‌های دیگری مانند حقوق رسانه می‌شود اهمیت دوچندان پیدا می‌کند و می‌بایست توجه خاصی بدان شود. بدین خاطر برای حفظ این حق در جایگاه خودش نیازمند پشتیبانی قدرت فائده‌ای خواهیم بود که این نقش را می‌بایست حکومت‌ها برعهده گیرند. در این خصوص دولت‌ها باید وظایفی را متحمل شوند تا این مهم تحقق یابد.

در این مقاله برآنیم تا وظایفی را برای دولت‌ها در رابطه با حرمت از جایگاه حق کرامت انسانی در حوزه حقوق رسانه برشماریم و اهمیت آن را بیشتر مورد توجه قرار دهیم.

واژگان کلیدی: کرامت انسانی، دولت قانونمند، حقوق ارتباطات، حقوق رسانه

۱- دانشیار روزنامه‌نگاری دانشگاه علامه طباطبائی

۲- دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

۳- کارشناس ارشد حقوق ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

کرامت انسان به سبب داشتن استقلال ذاتی، آزادی اراده و اختیار، قدرت انتخاب و توانایی تعقل و تفکر و همچنین دارا بودن وجهه و نفخه الهی است، لذا احترام به این کرامت، مستلزم احترام به استقلال و آزادی انسان و قدرت انتخاب و تفکر و تعقل اوست. لذا در این خصوص یکی از اقداماتی که دولت‌ها برای حراست از حق کرامت انسانی انجام می‌دهند اعمال محدودیت‌هایی است که بتواند از این حق حمایت کند و موارد نقض آن را به حداقل برساند. اما باید توجه داشت که اعمال محدودیت از طریق جرم‌انگاری و تعیین و اعمال مجازات، استثناً بر اصل آزادی و کرامت ذاتی انسان محسوب می‌شود؛ بنابراین بار اثبات ضرورت وجود محدودیت بر عهده کسانی است که قصد محروم کردن آزادی‌های افراد را از طریق جرم‌انگاری و اعمال مجازات دارند.

همین‌طور سیاست‌جنایی به عنوان راهبرد مبارزه با جرم، تحت تأثیر دگرگونی‌های اجتماعی شکل می‌گیرد. برخی از این دگرگونی‌ها بر پایه تحول در مبانی نظم اجتماعی رخ می‌دهد. در دنیای پیشامدرن یکی از مبانی مهم نظم اجتماعی نگه داشت شایعات جمعی بود و در این راستا از وظایف مهم حکومت‌ها نیز حفظ این تشابهات - فارغ از واقعیت‌های اخلاقی - از رهگذر جرم‌انگاری رفتارهایی بود که ناقض آن‌ها به شمار می‌رفت؛ ولی امروزه با توجه به بحث‌های نوین فلسفی و موقعیت یافتن انسانی در کانون توجه خویش می‌توان نگه‌داشت کرامت انسانی را به عنوان یک واقعیت اخلاقی، یکی دیگر از مبانی مهم نظم اجتماعی به شمار آورد. در نتیجه می‌توان از آن به عنوان راهبرد نوین مبارزه با جرم یاد کرد. (قماشی، ۱۳۹۰، ص ۶۷)

با این اوصاف، با تحقیق در اصول اولیه حقوق کیفری می‌توان مبانی یا معیارهای ماهوی عدالت را در این دو نظام حقوقی در چهار اصل «قانونمندی»، «حفظ کرامت انسانی»، «منع مجازات‌های غیر ضروری» و «برابری افراد در برابر قانون» خلاصه کرد. (امیدی، ۱۳۸۲، ص ۴۳) پس در نظام حقوق کیفری، ضمانت اجرا یا همان مجازات را برای حفظ عدالت، کرامت انسانی و نظم عمومی به اجرا در می‌آورند اما مجازات‌هایی که اعمال می‌شود طبق اصل تناسب جرم و مجازات باید صورت گیرد. برای مثال برای جرایم سنگین مجازات‌های سنگین اعمال می‌شود و برای جرایم سبک هم، مجازات‌های خفیف و سبک؛ حال ما باید این اصل را در ضمانت‌های اجرای حقوق رسانه نیز به اجرا در آوریم. نکته دیگری که باید بدان توجه کرد، اهمیت دادن به صنف و اصحاب رسانه می‌باشد. باید عنایت داشت به این که این افراد در کارهای فرهنگی و اجتماعی فعالیت می‌کنند و با مجرمینی که اصولاً طبق قوانین کیفری مجازات می‌شوند کاملاً

متفاوت هستند؛ بنابراین سیاست کیفری که در حقوق رسانه باید اعمال شود به مراتب با سیاست کیفری موجود در حقوق جزا مختلف می‌باشند و از نظر شدت و حدت آن، باید به ملاحظات دقت کرد.

سیاست راهبردی دولت‌ها در غیرجزایی‌سازی جرائم رسانه‌ای:

در دهه‌های اخیر، به موازات کوشش‌های مختلفی که از سوی برخی از سازمان‌های تخصصی بین‌المللی و به ویژه «یونسکو» و همچنین بعضی از سازمان‌های منطقه‌ای مانند شورای اروپا و نیز بسیاری از دولت‌ها در جهت توسعه آزادی روزنامه‌ها و سایر رسانه‌های همگانی، صورت گرفته است، برای غیرجزایی‌سازی یا کیفرزدایی^۴ جرائم رسانه‌ای به منظور جلوگیری از تعطیل رسانه‌ها و یا توقیف گردانندگان و همکاران حرفه‌ای آن‌ها، اقدام‌های مختلفی به عمل آمده‌اند، (معمدنژاد(۲)، ۱۳۹۰، صص ۲۹-۳۵) که در بخش‌های زیر به توضیح برخی از آن‌ها می‌پردازیم.

یونسکو در چند سال گذشته در چارچوب برنامه‌هایی که برای تعیین شاخص‌های توسعه رسانه‌ها در کشورهای جهان دنبال کرده است ضمن بررسی در مقوله مقررات‌گذاری و سیاست‌گذاری ارتباطات به غیرجزایی‌سازی جرائم مطبوعاتی و رسانه‌ای توجه خاص داشته است. شورای اروپا هم که ۴۷ کشور در اروپای غربی، اروپای مرکزی، شرقی و جنوب شرقی و همچنین کشورهای منطقه قفقاز در آن عضویت دارند در سال‌های اخیر مساعی مهمی برای غیرجزایی‌سازی جرائم مطبوعاتی و به ویژه جرائم مربوط به افترا صورت داده است. (معمدنژاد(۱)، ۱۳۹۰، صص ۷۹-۱۱۲) علاوه بر آن در نهاد بسیار مهم اروپایی یعنی در شورای اروپا نیز مصوباتی در تأیید این مطلب به تصویب رسیده‌اند که در راستای غیرجزایی‌سازی جرائم مطبوعاتی پیش رفته‌اند. در زیر به آن‌ها اشاره می‌شود.

مجمع پارلمانی شورای اروپا در قطعنامه شماره ۱۵۷۷ مصوب ۴ اکتبر ۲۰۰۷ خود تحت عنوان به سوی غیرجزایی‌سازی افترا با یادآوری توصیه‌نامه شماره ۱۵۸۹ مصوب ۲۰۰۳ این مجمع، راجع به «آزادی بیان در رسانه‌های اروپا» و قطعنامه شماره ۱۵۳۵ مصوب ۲۰۰۷ مجمع مذکور در مورد «تهدیدهای علیه زندگی و آزادی بیان روزنامه‌نگاران» تأکید کرده است که آزادی بیان یکی از سنگ‌های زیربنایی دموکراسی است و بدون آزادی بیان واقعی، نمی‌توان از دموکراسی حقیقی سخن گفت. مجمع پارلمانی شورای اروپا همچنین با یادآوری قطعنامه

۴ Decriminalization.

شماره ۱۰۰۳ مصوب ۲۰۰۳ خود در مورد «اخلاق روزنامه‌نگاری» تأکید نموده است کسانی که از حق آزادی بیان استفاده می‌کنند وظایف و تعهداتی نیز بر عهده دارند و باید با حسن نیت و با تدارک اطلاعات صحیح و دارای اعتبار و در جهت احترام به اصول اخلاقی روزنامه‌نگاری، عمل نمایند. در قطعنامه مجمع پارلمانی پس از آن گفته شده است که «... قانون‌گذاری‌های ضد افترا، هدف مشروع حمایت از منزلت و حقوق دیگران را دنبال می‌کنند...» (همان) همان‌طور که مشاهده شد این نهاد، بسیار جدی در غیر جزایی سازی جرائم رسانه‌ای کوشش کرده است که یکی از اثرات آن اعمال حق آزادی رسانه‌ای اصحاب رسانه در حد بسیار خوب است که در برخی از کشورها خصوصاً توسط اصحاب رسانه‌های خصوصی کشورها قابل مشاهده است.

در این رابطه دولت‌ها نیز سیاست این مجامع جهانی را دنبال کرده و برای غیر جزایی سازی جرائم رسانه‌ای، تمهیداتی را اندیشیده‌اند. برای مثال برای روزنامه‌نگاران و خبرنگاران و کلاً اصحاب رسانه، کدهای اخلاقی را به تصویب رسانده‌اند و ضمانت اجراهایی را نیز در آن تبیین کرده‌اند که هم از حق کرامت انسانی حمایت می‌کند و هم جلوی تعدی اصحاب رسانه‌ها را در تجاوز به حق کرامت انسانی مخاطبین خود، گرفته‌اند.

حق پاسخ و حفظ کرامت انسانی:

یکی از واکنش‌هایی که در ارتباط با نقض کرامت انسانی داده می‌شود، جبران خسارت‌های مادی و معنوی در قالب مسؤولیت‌های مدنی می‌باشد. یکی از این موارد را می‌توان حق پاسخ قربانی نقض کرامت انسانی نام برد. حق پاسخ یکی از اصول اخلاقی است که در بسیاری از کشورها به رسمیت شناخته شده و بیشتر قوانین مطبوعاتی نیز این حق را برای اشخاص در برابر مطبوعات مقرر کرده‌اند. در ماده ۲۳ قانون مطبوعات ایران مصوب ۱۳۶۴، که راجع به حق پاسخ است بیان می‌دارد:

«هرگاه در مطبوعات مطالبی مشتمل بر توهین یا افترا، یا خلاف واقع و انتقاد نسبت به شخص (اعم از حقیقی یا حقوقی) مشاهده شود، ذینفع حق دارد پاسخ آن را ظرف یک ماه کتباً برای همان نشریه بفرستد و نشریه مزبور موظف است این‌گونه توضیحات و پاسخ‌ها را در یکی از دو شماره‌ای که پس از وصول پاسخ منتشر می‌شود در همان صفحه و ستون و با همان حروف که اصل مطلب منتشر شده است مجانی به چاپ برساند به شرط آن که جواب از دو برابر اصل تجاوز نکند و متضمن توهین و افترا به کسی نباشد.»

توجه خاص به حیثیت شخصی و زندگی افراد، یکی از ضرورت‌های انجام صحیح فعالیت روزنامه‌نگاری و جلوگیری از توسعه جرایم مطبوعاتی و خصوصاً توهین و افترا به افراد است. به

همین سبب در تمام مواردی که ممکن است انتشار مطلب یا خبری از طریق مطبوعات و یا رادیو و تلویزیون، به حیثیت افراد لطمه وارد آورد باید حق تصحیح یا حق پاسخ برای آنان محفوظ بماند. به بیان دیگر هرگاه رسانه‌ها موضوعی را علیه یک فرد مطرح می‌کنند او حق دارد که درباره آن توضیح دهد و مطبوعات و رادیو و تلویزیون نیز موظف به انعکاس آن پاسخ هستند. اگر روزنامه‌نگاران به موقع پاسخ‌های افراد را منعکس کنند و یا درباره موضوع مورد ایراد و اعتراض توضیح کافی بدهند از مراجعه بسیاری از شاکیان به دادگاه‌ها نیز پیشگیری می‌شود. (معمد نژاد^۲)، پیشین، صص ۳۹۱-۳۹۴) نکته ضروری در اینجا اعمال سیاست کیفری پیشگیرانه است؛ البته نه بدین منظور که حتماً دولت‌ها در این کار مداخله کنند بلکه ابتدا بهتر است این اقدامات پیشگیرانه توسط خود اصحاب رسانه در قالب مقررات اخلاقی پیگیری شود و رسانه‌ها باشند که خودشان را ملزم به احترام به کرامت انسانی، حقوق مربوط به شخصیت، عدم توهین و افترا، و عدم لطمه به حیثیت فردی و خانوادگی کنند.

ماده یک قانون مسؤولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹/۲/۷ کشورمان، مجوز این کار را صادر کرده و مسؤولیت مدنی را حتی در جرم هتک حیثیت یا نقض کرامت انسانی، که در واقع از خسارت‌های معنوی محسوب می‌شوند، قابل دریافت دانسته‌است و حتی اگر مقرراتی در زمینه جبران خسارت نقض کرامت انسانی در رسانه‌ها نداشته باشیم به همین ماده می‌توانیم استناد کنیم و جبران این خسارت را در دادگاه درخواست کنیم. این ماده بیان می‌دارد:

«هر کس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی احتیاطی به جان یا سلامتی یا مال یا آزادی یا حیثیت تجارته یا به هر حق دیگری که به موجب قانون برای افراد ایجاد گردیده لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد.»

در کشور لیتوانی، وقتی که اطلاعات زیادی توسط رسانه جمعی (مطبوعات، رادیو و تلویزیون و...) منتشر می‌شوند، شخصی که اطلاعات وی منتشر شده باید حق بر «تکذیب آن اطلاعات به همراه استدلال»^۵ را داشته باشد و از رسانه جمعی تقاضا کند که تکذیبیه‌اش را به طور رایگان منتشر کند. رسانه جمعی باید تکذیبیه را منتشر کند یا آن را به روش دیگری در مدت دو هفته از پذیرش آن انتشار دهد. رسانه جمعی باید در مواردی که فقط محتوای تکذیبیه، اخلاقیات را نقض می‌کند، حق رد انتشار تکذیبیه را داشته باشد. درخواست جبران خسارت مالی یا غیرمالی

^۵ Refutation.

باید توسط دادگاه، صرف نظر از این مسئله که منتشر کننده آن را رد کرده یا پذیرفته باشد، داده شود. رسانه جمعی که اطلاعات زیادی را در تحقیر شهرت (اعتبار) شخص منتشر کرده باید ملزم شود که خسارت مالی یا غیرمالی را جبران کند.

(Annex III - EU national reports , 2008 , p. 65)

همین طور در ماده هفت قانون مدنی اوکراین (۱۹۶۳) ^۷گر حمایت از آبرو (شرف)، کرامت و اعتبار، شهروند یا سازمانی را که بر اساس تولید اطلاعات نادرست و یا خلاف حقیقت، آبرو و کرامت یا اعتبارشان تنزل یافته یا باعث صدمه به منافعشان شده، محق دانسته است تا در دادگاه حقوقی، تکذیب آن اطلاعات را درخواست کنند مگر آن که شخصی که اطلاعات را منتشر کرده اثبات کند آن اطلاعات حقیقی است.

(case of Ukrainian media group v. Ukraine , application no. 72713/01 , 2005)

به علاوه طبق ماده ۴۷ قانون داده‌های اوکراین^۸، اشخاصی که اطلاعاتی غیرحقیقی و نادرست منتشر می‌کنند که آبرو و کرامت شخصی را بدنام می‌کنند، مستوجب مجازات شناخته می‌شوند.^۹ همین طور علاوه بر اصلاح اطلاعات، جریمه‌ای برای خسارت غیرمالی هم دارد. قانون مدنی هیچ محدودیتی برای این جبران خسارت اعلام نکرده است. ماده ۱۲۵ (بند دو) قانون مجازات این کشور نیز برای آن تا سه سال حبس و تا دو سال عملکرد اصلاحی (اصلاح رفتار) یا جریمه به نرخ معین را مشخص کرده است. (cm documents 10-12may 2000 , para. 92)

دولت‌ها و حراست از حق کرامت انسانی در حقوق رسانه:

از آنجایی که حق کرامت انسانی در حوزه حقوق رسانه از جایگاه بسیار مهمی برخوردار می‌باشد و حساسیت زیادی نیز بر آن بار می‌شود، دولت‌ها به دلیل نقش مقتدرانه‌ای که در این زمینه ایفا می‌کنند جایگاه مهمی در رویه حراست از حق کرامت انسانی دارند. در ادامه وظایفی برای دولت‌ها مشخص شده است تا بتوانند در حوزه حقوق رسانه، نقش مؤثرتری داشته باشند.

۱- توجه به سواد رسانه‌ای:

۶ Civil code of Okraine 1963.

۷ Honor.

۸ Data act 2010.

۹ Civil code.

یکی از وظایفی که برای دولت‌ها بر شمرده می‌شود، توجه به سواد رسانه‌ای و توسعه سواد رسانه‌ای است که از این طریق بتوان جایگاه کرامت انسانی را نهادینه کرد و توجه به آن و رعایت آن را بیشتر مدنظر قرار داد. در توصیه‌نامه شورا و پارلمان اروپایی م صوب ۲۰ د سامبر ۲۰۰۶ که در حمایت از کودکان و کرامت انسانی مطرح شده و حق پاسخ در ارتباط با رقابتشان در خدمات صنعتی سمعی و بصری و خدمات اطلاعاتی برخط را عنوان کرده بود، شامل یک سری از اقدامات برای پیشرفت سواد رسانه‌ای می‌شد. برای مثال ادامه تحصیل معلمان و مربیان، آموزش اینترنتی خاص به کودکان از سنین پایین، همین طور تشکیل جلساتی برای والدین یا سازمان‌های مبارزات ملی و شامل همه رسانه‌های ارتباطاتی که اطلاعاتی را برای استفاده مسئولانه از رسانه‌های نوین مانند اینترنت فراهم کند

(Directive 2007/65/EC of the European parliament and of the

council, 2007, para. 45) به همین خاطر دولت‌ها برای تحقق حق کرامت انسانی شهروندان خود باید از سواد رسانه‌ای به نحو احسن استفاده کنند تا بتوانند آگاهی را در بین مخاطبین فعلی و مخاطبین آینده رسانه‌ها افزایش دهند.

۲- استفاده از سامانه‌های نظارت بر کودکان و نوجوانان:

در دسترس بودن محتوای مضر در خدمات رسانه‌های سمعی و بصری یک نگرانی برای قانون‌گذاران، صنعت رسانه‌ها و والدین به وجود آورده است. همچنین چالش‌های جدیدی را به ویژه در ارتباط با سیستم عامل‌های جدید و محصولات جدید ایجاد کرده است. از این رو ضروری است که قوانینی را برای حمایت جسمی، روحی و اخلاقی افراد زیر سن قانونی و همچنین کرامت انسانی در خدمات سمعی و بصری رسانه‌ها، شامل ارتباطات اقتصادی سمعی-بصری معرفی کنیم.

(Directive 2007/65/EC of the European parliament ... , Up.cit. , para. 44) باید توجه داشت که اقدامات انجام شده برای حفاظت از رشد جسمی، روانی و اخلاقی افراد زیر سن قانونی و کرامت انسانی آن‌ها باید با دقت بر حق اساسی آزادی بیان که در منشور حقوق اساسی اتحادیه اروپا قرار گرفته هماهنگ باشد. هدف این اقدامات مانند استفاده از شماره شناسنامه شخص (پین‌کد)، سیستم‌های فیلترینگ یا برچسب زنی، باید یک اطمینان کافی برای حمایت از کرامت انسانی و توسعه اخلاقی، روحی و جسمی کودکان به ویژه در

ارتباط با خدمات رسانه‌ای سمعی و بصری مورد تقاضا را ایجاد کند. توصیه‌نامه حمایت از کودکان و کرامت انسانی و حق پاسخ هم‌اکنون سیستم‌های فیلترینگ و برچسب زنی را به رسمیت شناخته است. (Ibid., para. 45) در دستورالعمل پارلمان و شورای اروپایی در باب هماهنگی مقررات خاص مقرر شده در ارتباط با پیگیری فعالیت‌های پخش تلویزیونی که در تاریخ ۱۱ دسامبر ۲۰۰۷ به تصویب رسیده است، این تمهیدات پیش‌بینی شده است.

۳- توجه به مقررات رسانه‌ای موفق کشورها:

یکی از موارد حراست از حق کرامت انسانی در نظام حقوقی رسانه‌ای، توجه و اعمال مقررات موفق در زمینه حقوق رسانه (عموماً) و کرامت انسانی (خصوصاً) کشورهای دیگر می‌باشد. برای مثال در صربستان، در حال حاضر، چارچوب قانونی مرتبط با رسانه‌ها شامل قانون اطلاعات عمومی،^{۱۱} قانون پخش رادیو و تلویزیونی،^{۱۲} قانون دسترسی آزاد به اطلاعات مهم عمومی،^{۱۳} قانون تبلیغات^{۱۴} و قانون تصویب کنوانسیون اروپایی تلویزیون فرامرزی (۲۰۰۹)^{۱۵} می‌باشد. در این کشور طرحی برای نظام حقوقی رسانه‌ای ارائه شد که مدت اجرای آن را از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۶ قرار داده شد و هدف آن رسیدن به استانداردهای رسانه‌ای اتحادیه اروپا بیان شده است. این طرح در صربستان برای مقامات دولتی، انجمن‌های روزنامه‌نگاران، نهاد خود تنظیم‌دهی،^{۱۶} قضات و دادستان‌ها، به طور مناسب ظرفیتی را ایجاد کرده است که قوانین رسانه‌ای جدید را در کار روزانه خود اعمال کنند و همین‌طور این پروژه به شهروندان در حمایت از حقوق‌شان در باب آزادی بیان، آزادی اطلاعات، مالکیت فکری و کرامت انسانی به منظور رسیدن به استانداردهای اتحادیه اروپا کمک خواهد کرد. (Project Fiche, 2012, p. 5) این‌گونه طرح‌ها در صورت اجرای موفقیت‌آمیز آن، می‌تواند با یک مطالعه تطبیقی توسط دانشمندان کشورهای دیگر روبرو شود و با لحاظ تمام شرایط و اوضاع و احوال حقوقی،

۱۱ The law on public information (2003).

۱۲ The law on broadcasting (2002).

۱۳ The law on free access to information of public importance .

۱۴ The law on advertising (2005).

۱۵ The law on ratification of the European convention on transfrontier television.

۱۶ Self regulatory body .

اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و... میان اجرای آن طرح در کشور مبدأ و مقصد، تحولاتی را در نظام‌های حقوقی ایجاد کند.

این قبیل طرح‌ها برای افزایش سطح استانداردهای رسانه‌ای در نظام حقوقی قابل تأمل و حائز اهمیت است که بهتر است در کشورهای آسیایی برای افزایش سطح رفاه ارتباطی عموم به اجرا درآید. در کشور صربستان، سیاست‌های رسانه‌ای و مقررات گذاری‌های رسانه‌ای آن‌ها بر اساس استانداردهای اروپایی، بدین شرح مدنظر قرار گرفته‌است: (Ibid)

- ۱- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و آزادی‌های اساسی،
- ۲- منشور اروپایی برای سازمان‌های منطقه یا اقلیت،^{۱۷}
- ۳- مصوبه حق پاسخ،^{۱۸}
- ۴- اعلامیه آزادی بیان و اطلاعات،
- ۵- توصیه‌نامه پلورالیسم رسانه‌ای و تنوع محتوای رسانه‌ها،^{۱۹}
- ۶- توصیه‌نامه حمایت از نقش رسانه‌ها در دموکراسی در باب تمرکز رسانه‌ای،^{۲۰}
- ۷- توصیه‌نامه حمایت از روزنامه‌نگاران در وضعیت تنش و اختلافات،
- ۸- توصیه‌نامه سخنرانی‌های کینه‌ورز،^{۲۱}
- ۹- توصیه‌نامه رسانه‌ها و ترویج فرهنگ صبر،^{۲۲}
- ۱۰- توصیه‌نامه حقوق روزنامه‌نگاران در باب عدم افشای منابع اطلاعاتی‌شان،
- ۱۱- اعلامیه نقش رسانه‌ها و جامعه مدنی در تشویق انسجام اجتماعی و گفتگوی بین فرهنگی،
- ۱۲- اعلامیه ارائه اطلاعات پرونده‌های جزایی از طریق رسانه‌ها،
- ۱۳- اعلامیه ارائه اطلاعات مرتبط با دادرسی جزایی از طریق رسانه‌ها،

۱۷ The European charter for regional or minority languages.

۱۸ Resolution on the right of reply.

۱۹ Recommendation on media pluralism and diversity of media content.

۲۰ Declaration on the protection of the role of media in democracy in the context of media concentration.

۲۱ Recommendation on hate speech.

۲۲ Recommendation on the media and promoting a culture of tolerance.

۱۴- اعلامیه آزادی مباحثات سیاسی در رسانه‌ها.^{۲۳}

۴- توجه و اعمال قوانین الگوی نهادهای حقوقی بین‌المللی و منطقه‌ای:

یکی از مواردی که باعث نزدیک کردن و هماهنگی بیشتر قوانین و مقررات رسانه‌ای کشورها می‌شود، توجه به قوانین الگویی است که برخی مؤسسات و اتحادیه‌ها آن را تدوین می‌کنند. برای مثال، «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور»^{۲۴} یک قانون الگو برای قانون پخش خدمت عمومی^{۲۵} منتشر کرده‌است که مفادی از آن به بحث کرامت انسانی توجه شده است و ما می‌توانیم برای آگاهی بیشتر از نحوه مقررات گذاری در امر رسانه از آن بهره بگیریم. در بخشی از آن عنوان کرده‌است که برنامه‌ریزی رسانه‌ای سازمان پخش خدمت عمومی^{۲۶} باید به کرامت انسانی و حقوق اساسی دیگران و سایرین احترام بگذارد. برنامه‌ریزی رسانه‌ای باید در راستای کمک به احترام به عقاید و باورهای سایرین باشد. به طور ویژه:

الف) نباید شامل موارد خارج از نزاکت (بی‌حیایی) و به خصوص شامل پورنوگرافی باشد؛
 ب) نباید به طور خیلی زیاد خشونت را برجسته نشان دهد یا به طور احتمالی تحریک به کینه‌ورزی نژادی کند (ماده سه، بند پنج). (International telecommunication union, 1998, documents 1/030-e and 2/021-e)
 فیزیکی، ذهنی یا روحی کودکان و نوجوانان لطمه وارد می‌سازد نباید زمان‌بندی و برنامه‌ریزی شوند، مگر که زمان پخش یا هر اقدام فنی دیگر را طوری انتخاب کنید که اطمینان حاصل کنید کودکان در آن محدوده انتقال، به طور معمول از چنین برنامه‌هایی استفاده نخواهند کرد. سازمان پخش خدمت عمومی ممکن است که این زمان را بین ساعت ۲۳:۰۰ و ۰۶:۰۰ انتخاب کند (بند شش). برنامه‌ریزی رسانه‌ای سازمان پخش خدمت عمومی، باید درک بین‌المللی، حس صلح و عدالت اجتماعی مردمی، دفاع از آزادی‌های دموکراتیک، به کار بردن حفظ محیط‌زیست، مشارکت در درک رفتار مساوی میان زن و مرد و تعهد به حقیقت را گسترش دهد (بند هفت).
 در مصوبه‌ای که در شورای اروپا به تصویب رسیده‌است، وظیفه دولت‌ها در حمایت از حقوق و آزادی‌های اساسی مردم (خصوصاً در مورد کرامت انسانی) در باب اینترنت بدین صورت

۲۳Declaration on freedom of political debate in the media.

۲۴International telecommunication union.

۲۵model public service broadcasting law .

۲۶public service broadcasting organization (psbo).

مشخص شده است که مواردی از آن را می‌توان در کشورهای دیگر ملاک عمل قانون‌گذاری در حوزه حقوق رسانه قرار داد:

«دولت‌ها باید برای افزایش حمایت از حقوق بشر و احترام به حاکمیت قانون در جامعه اطلاعاتی و تشویق ارزش خدماتی مردم در اینترنت سیاست‌هایی را اتخاذ کنند و یا سیاست‌های خود را بهبود بخشند». در این راستا توجه خاصی باید به این موارد داشت: (Internet Governance – Developing the future together, Up.cit., para. 7)

۱- حق آزادی بیان، اطلاعات و ارتباطات در اینترنت و یا از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات دیگر.

۲- حق بر زندگی خصوصی و مکاتبات خصوصی در اینترنت.

۳- حق بر آموزش و پرورش، شامل سواد رسانه‌ای و سواد اطلاعاتی.

۴- ارزش‌های اساسی پلورالیسم، تنوع فرهنگی و زبانی، عدم تبعیض از طریق اینترنت و دیگر ابزارهای ارتباطی فناوری اطلاعات و ارتباطات.

۵- کرامت^{۲۷} و کمال‌انسان^{۲۸} در ارتباط با قاچاق انسان برای کسانی که از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند و کنوانسیون شورای اروپا در اقدام علیه قاچاق انسان^{۲۹} را امضا و به تصویب رسانده‌اند.

۶- حق بر اصل برائت^{۳۰}، حق بر محاکمه عادلانه و حق بر عدم مجازات بدون قانون (قبح عقاب بلا بیان)^{۳۱} در محیط دیجیتال.

۷- آزادی برای تمام گروه‌های جامعه برای مشارکت در فناوری اطلاعات و ارتباطات به کمک این فناوری و دیگر اشکال زندگی جمعی.

۸- حمایت از کرامت کودکان، امنیت و حریم خصوصی در اینترنت.»

۵- آموزش به فعالان درگیر در حوزه کرامت انسانی در حقوق رسانه:

به همراه ضمانت‌های اجرایی که برای نقض حقوق اساسی در رسانه‌ها وضع می‌شود می‌بایست به بحث آموزش نیز تأکید کرد تا این اقدامات در جوامع نهادینه شوند. در راستای

۲۷ the dignity.

۲۸ Integrity.

۲۹ (sets no. 197).

۳۰ the right to the presumption of innocence.

۳۱ the right to no punishment without law.

این سیاست‌گذاری‌های صحیح در شورای اروپا، مقامات دولتی بسیاری، نمایندگان مجلس، قضات و روزنامه‌نگاران در سال 2008 در جلساتی که توسط شورای اروپا برگزار می‌شد شرکت کردند. هدف این جلسات بالا بردن آگاهی و تنظیم متون استاندارد و آموزش در کاربرد رویه قضایی و کنوانسیون‌ها بود.

(Zankova , 2009 , p. 57)

شورای اروپا نهادی است که در این زمینه‌ها همیشه پیشقدم بوده است و راهنمایی‌های مدیران‌های را برای سیاست‌گذاری‌های رسانه‌ای برای فعالان به‌وجود آورده است که در برخی کشورها به عنوان الگو استفاده می‌شود.

۶- استفاده از اصحاب رسانه کرامت مدار:

روزنامه‌نگاران جزء مردمند و رسانه‌های خبری نیز از مردم تشکیل شده‌اند. آن‌ها به عنوان انسان در انفعال و گسستگی جهان ما سهیم‌اند. کاستی آنان موجب کاستی دیدگاه و برداشت آن‌ها از موقعیتی است که درآند و رابطه‌ای که با واقعیت دارند، یعنی رابطه‌شان با خوانندگان، شنوندگان و بینندگان. کژی و کاستی آن‌ها بر انگیزه‌ها، خصوصیات، برنامه‌ها و اجرای وظایف آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارد. کژی و کاستی همه آنچه آنان هستند و انجام می‌دهند در هم تنیده شده است. با وجود همه این‌ها، لزوم رابطه مهرورزانه توأم با مراقبت کماکان متوجه روزنامه‌نگاران است، بدون آنکه اندکی از نیروی آن کم شده باشد. بدین دلیل است که هر روزنامه‌نگار به عنوان یک انسان باید دارای خصوصیات اخلاقی شخصی باشد. برای اینکه یک روزنامه‌نگار به شیوه‌ای عمل کند که از لحاظ اخلاقی خوب است باید اخلاقاً خوب باشد؛ این بدان معناست که یک روزنامه‌نگار، چه مرد و چه زن، باید صاحب کرامت باشد، یعنی درستکار، فسادناپذیر، قابل احترام، صدیق، عادل و... باشد. به عبارت دیگر یک روزنامه‌نگار به عنوان یک انسان ملزم است که مطابق طبیعت انسانی خود رفتار کند، یعنی در طبیعت و اعمال خود تجلی‌گاه چهره خداوند باشد؛ یعنی اینکه یک شخص باید مکرر خود را بر حسب این خصوصیات مورد سنجش قرار دهد. (سنی مان، ۱۳۷۵، صص ۴۰ و ۴۱) استفاده از این قبیل روزنامه‌نگار، خبرنگار و کلاً فعالان رسانه‌ای، جامعه رسانه‌ای و کسانی که در حاشیه آن هستند را به سوی صلاح و رسانه‌ای عاری از فساد رهنمون می‌شود. در برخی کشورها به این نکته اشاره شده است و در قوانین یا مقررات اخلاقی خود به تصویب رسانده‌اند.

برای مثال در ایران، برای اعمال این نکته در ماده نه قانون مطبوعات، شخص حقیقی

متقاضی امتیاز را ملزم به دارا بودن برخی از شرایط دانسته‌است، مانند:

- ۱- عدم اشتها به فساد اخلاق و سابقه محکومیت کیفری بر اساس موازین اسلامی که موجب محرومیت از حقوق اجتماعی باشد؛
 - ۲- داشتن صلاحیت علمی در حد لیسانس و یا پایان سطح در علوم حوزوی به تشخیص هیئت نظارت موضوع ماده ۱۰ این قانون؛
- همین‌طور در انگلستان، یک روزنامه‌نگار نباید اهمیت مصالح و منافع عمومی را وجه آزار و اذیاء و گرفتاری شخص دیگری قرار دهد. یک روزنامه‌نگار باید منابع اطلاعات محرمانه خود را محفوظ بدارد. یک روزنامه‌نگار نباید رشوه بگیرد و نه اجازه دهد انگیزه‌های دیگر بر انجام وظایف حرفه‌اش تأثیر گذارد. روزنامه‌نگار منشأ و محرک تبعیض بین گروه‌ها، نژادها، نسل‌ها، جنسیت‌ها و آیین‌ها نمی‌شود. (مریل، ۱۳۷۲، ص ۲۴)

۷- توجه به اولویت‌بندی در برنامه‌های اعلام شده دولت‌ها:

یکی از وظایف دیگر دولت‌ها در این زمینه، توجه به اولویت‌بندی در برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت می‌باشد. برای مثال در مصوبه «راهبری اینترنت»^{۴۲} شورای اروپا، این شورا برای گسترش اینترنت (طبق استراتژی ایجاد شده در سند برای سال‌های ۲۰۱۲-۲۰۱۵) براساس اهداف و ارزش‌های قابل توجه و مهم، مانند حقوق بشر، دموکراسی و قواعد حقوقی، گسترش تنوع و هویت فرهنگی اروپا، یافتن راه‌حل‌های مشترک چالش‌های پیش روی جامعه اروپا و تحکیم ثبات دموکراتیک در اروپا فعالیت می‌کند. در این سند، در قسمت حقوق بشر، دموکراسی و قواعد حقوقی اینترنت (بند سوم) آمده است که: «برای ایجاد یک محیط ایمن با حداکثر حقوق و خدمات و حداقل محدودیت‌ها و سطح امنیتی که کاربران را در انتظار برای استفاده از اینترنت نگه می‌دارد باید دست به دست هم دهیم. آزادی بیان و آزادی اطلاعات بدون در نظر گرفتن مرز مورد درخواست می‌باشد اما برای حفظ حقوق دیگران باید یک کاتالیزوری نیز باشد که جلوی تهدیدات به حاکمیت قانون، امنیت و کرامت را بگیرد.

(Internet Governance Council Of Europe Strategy, 2012)

مردم، زمان زیادی از وقت خود را به مناسبت حق آزادی عقیده، بیان، اطلاعات، جمع‌آوری و ارتباط در اینترنت می‌گذرانند (برای هر دو دلیل حرفه‌ای یا شخصی). بدین خاطر تلاش‌ها در حمایت از حریم خصوصی و به ویژه اطلاعات شخصی اهمیت دو چندان پیدا می‌کند (بند ۱۰).

(Ibid) همان طور که اشاره شد، اولویت‌بندی‌هایی که شورای اروپا برای دولت‌های اروپایی به عنوان راهنما مقرر داشته است از قبیل حمایت از حقوق بشر، دموکراسی، بهره‌گیری از قواعد حقوقی، تنوع فرهنگی، حفظ کرامت و حیثیت انسانی و... می‌باشند.

طبق این مصوبه، امنیت، کرامت و حریم خصوصی کودکان و نوجوانان در اینترنت بسیار مهم است. توانایی آن‌ها برای دانستن امنیت در استفاده، یادگیری، برقراری ارتباط و توسعه، نیازمند به تمرکز بر روی اقدامات ذیل می‌باشد: (Ibid , para. 14)

الف) تقویت همکاری‌های بین‌المللی متقابل کمک به حمایت از کودکان و نوجوانان، به ویژه با توجه به جرائم جنایی پورنوگرافی کودکان و تعلیم آن (پرورش آن) و همچنین حذف موارد «سوءاستفاده جنسی آنلاین از کودک»^{۳۳}.

ب) توسعه معیارهای سامانه‌های تراست‌مارک (حقیقت‌یابی)^{۳۴} و سامانه‌های برچسب زنی برای قادر ساختن کودکان و خانواده‌های آن‌ها برای شناسایی محتوای آنلاین مناسب.

ث) به اشتراک‌گذاری بهترین تولیدات در فضایی امن برای سن مناسب برای کودکان در اینترنت، از جمله توسعه سیستم‌های تأیید سن و دسترسی به محتوای با کیفیت.

د) آموزش تحصیلات حرفه‌ای در ارتباط با نگرش‌ها، مهارت‌ها و دانش برای زبان آموزان برای تبدیل شدن به کاربران مسئولیت‌پذیر و تولید محتوا بر اساس احترام به حقوق بشر و کرامت انسانی.

ی) توسعه افزایش آگاهی فعالیت‌های (اقدامات) والدین در ارتباط با حمایت از کودکان و نوجوانان در اینترنت، به خصوص از طریق بروز کردن و ترجمه نسخه‌های مختلف شورای اروپا در ارتباط با «موارد سواد رسانه‌ای حقوق بشر»^{۳۵} مانند راهنمای «کامپازیتو»^{۳۶} در مورد حقوق بشر برای کودکان، کتاب سوادآموزی اینترنت و بازی‌های آنلاین «وایلد وب وودز»^{۳۷}.

به علاوه در تأکید بیشتر، آزادی، کرامت، و حریم خصوصی کاربران اینترنتی باید جزء دغدغه‌های اصلی و اولویت‌های دموکراسی‌ها باشد، خصوصاً برای دولت‌هایی که استفاده از تکنولوژی‌های جدید را تشویق می‌کنند. اقداماتی که برای این هدف انجام خواهد گرفت به قرار

۳۳Online child sex abuse.

۳۴Trustmark.

۳۵Human Rights Media Literacy Materials.

۳۶Compasito.

۳۷Wild Web Woods.

ذیل خواهند بود: - (Internet Governance Council Of Europe Strategy 2012- 2015 , Up.cit. , para. 10-1)

الف) نوسازی (مدرنیته کردن) کنوانسیون حمایت از افراد در ارتباط با پردازش اتوماتیک اطلاعات شخصی‌شان^{۳۸} که به کنوانسیون ۱۰۸ معروف می‌باشد به طوری که به طور کامل چالش‌های مطرح شده توسط فناوری‌های جدید و تسهیل بیشتر اجماع بین دولت‌ها و سایر ذینفعان را در استانداردهای حریم خصوصی تکنولوژی‌های جهانی منجر شود.

ب) تقویت اجرای کنوانسیون ۱۰۸ از طریق کمیته مشورتی شورای اروپا^{۳۹} و از طریق اجرای برنامه‌های کمک‌های فنی و تکنیکی در اروپا و کشورهای ثالث.

پ) ترویج الحاق به کنوانسیون ۱۰۸ توسط کشورهای عضو و همچنین کشورهای غیر عضو شورای اروپا.

ت) بررسی و در صورت لزوم، بروزرسانی توصیه‌های کمیته وزرای شورای اروپا در حمایت از اطلاعات شخصی مورد استفاده برای مقاصد کاری، استفاده از اطلاعات شخصی در بخش پلیسی و حفاظت از اطلاعات پزشکی.

ث) بررسی استانداردهای شورای اروپا در گمنامی یا بی نامی.

ج) تأمین امنیت حق حریم خصوصی شهروندان از جمله کودکان و افراد آسیب پذیر، در محیط جدید رسانه‌ای طبق کنوانسیون ۱۰۸.

چ) حقوق بشر در حال توسعه بر مبنای دستورالعمل‌های حفاظت از اطلاعات برای دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی در پرتو روندها و چالش‌های ناشی از اینترنت (این نگرانی برای مثال در مورد اطلاعات مرتبط با سلامت، اطلاعات خاص ژنتیکی، اطلاعات بیومتریک، ابر رایانه‌ها؛^{۴۰} درخواست حذف اطلاعات شخصی از اینترنت، ردیابی جغرافیایی محل و رضایت آگاهانه از شرایط و ضوابط خدمات و سرویس‌ها وجود دارد).

۸- ایجاد یک نهاد نظارتی مستقل بر اقدامات رسانه‌ها:

رسانه‌های گروهی از قبیل رادیو و تلویزیون در نشر عقاید و نقل و جریان اطلاعات، برنامه‌ها و اخبار باید اصول آزادی، برابری، بی‌طرفی، استقلال، صحت و صداقت را در نظر بگیرند.

۳۸ Automatic Processing Of Personal Data.

۳۹ (T-PD).

۴۰ Cloud Computing.

همچنین این رسانه‌ها با توجه به دامنه و حجم گسترده مخاطبان خود باید موازین مربوط به نظم عمومی یا امنیت و دفاع ملی را مدنظر قرار دهند و به آثار و پیامدهای پخش برنامه‌های خود در جامعه آگاه باشند. معمولاً رادیو و تلویزیون‌ها در کشورهای مختلف تحت نظارت یک شورای نظارت بر رادیو و تلویزیون که یک مرجع مستقل اداری است قرار دارند؛ مانند شورای عالی دیداری و شنیداری در فرانسه^{۴۱} یا شورای نظارت بر سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، که مرکب از نمایندگان رئیس جمهور، رئیس قوه قضائیه و مجلس شورای اسلامی (هر کدام دو نفر)^{۴۲} که دارای صلاحیت‌های متعدد و مأمور حفظ و احترام به آزادی رادیو و تلویزیون و نظارت بر این رسانه‌ها می‌باشند. (عباسی، ۱۳۹۰، صص ۱۶۶-۱۶۹) در مورد مطبوعات ایران، هیئت نظارت بر مطبوعات این وظیفه را بر عهده دارد، اما جا دارد که استقلال این هیئت به طور کامل حفظ شود و دولتی‌ها در این هیئت رسوخ نکنند.

یکی از فعالیت‌هایی که این نهاد نظارتی می‌تواند انجام دهد تبیین شرایط، محدودیت‌ها و نظاماتی برای برقراری ایجاد محتوا در رسانه‌ها می‌باشد. برای مثال در مورد پخش پیام‌های بازرگانی در برخی کشورها، این پیام‌ها پیش از پخش نیاز به صدور مجوز از سوی شورای نظارت بر رادیو و تلویزیون دارند یا این که می‌توان در برنامه‌هایی از قبیل فیلم‌های مستند، مجموعه‌های داستانی، فیلم‌های سینمایی و غیره سهمیه بیشتری را برای برنامه‌های ساخت کشور متبوع و محل پخش اختصاص داد. همچنین برحسب نوع نظام سیاسی کشورها، رادیو و تلویزیون‌ها حق تعرض به اخلاق حسنه و کرامت انسانی را ندارند و پخش برنامه‌های مستهجن و غیراخلاقی ممنوع می‌باشد. (همان)

۹- رعایت کرامت اصحاب رسانه:

وظیفه دیگر دولت‌ها در این مورد، رعایت کرامت متصدیان امر رسانه است که باید به حقوق و آزادی‌های اساسی آن‌ها احترام گذاشت و کرامت آن‌ها را در اعمال حقوق شان رعایت کرد. در یکی از آرای دیوان اروپایی حقوق بشر بیان داشته که روزنامه‌نگاران بارها و بارها مورد تهدید و بازداشت‌های خودسرانه کوتاه مدت قرار گرفته‌اند.

(Case Of SUFI and ELMT V. The united Kingdom , 2011 , p.24)

۴۱CSA.

۴۲- ر.ک. به اصل ۱۷۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

همچنین در رأی دیگری از همین دیوان (۱۲ دسامبر ۲۰۰۰)، که دعوی یک شرکت رسانه‌ای اکرایی علیه کشور اکرین بوده، به ماده ۳۴ کنوانسیون حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی استناد می‌کند. همین طور طبق توصیه‌نامه مجمع پارلمانی به نام «آزادی بیان در رسانه در اروپا» به شماره ۱۵۸۹ سال ۲۰۰۳، به خاطر انتشار مطالب منتقدانه علیه سیاست‌ها و مقامات رسمی که در قدرت می‌باشند، از آزار و شکنجه رسانه‌ها و روزنامه‌نگاران، ابراز نگرانی کرده است. (Case Of Ukrainian Media Group V. Ukraine, 2005, www.echr.coe.int)

نقش دولت در تضمین امنیت روزنامه‌نگاران بسیار مهم است که نیازمند پابندی قوی به اصول حقوق بشر می‌باشد. دولت باید نشان دهد که حتی با زور و اجبار و نه با حرف، آماده حمایت از آزادی رسانه‌ها است بلکه از طریق عملکرد رهبران سیاسی و دیگر تأثیرگذاران بر افکار باید به شدت خشونت علیه روزنامه‌نگاران را محکوم کنند. اغلب خشونت علیه روزنامه‌نگاران از طرف گروه‌ها و افرادی با موقعیت ناسیونالیسم افراطی رخ می‌دهد. مهم این است که سیاست‌مداران، موضعی روشن در برابر این افراط‌گرایی داشته باشند. (Hammarberg, 2011, pp. 10-20)

نتیجه‌گیری:

برای حفظ و حراست از حق کرامت انسانی در حوزه حقوق رسانه، همه افراد و نهادهای درگیر در حوزه حقوق رسانه مسئولیت دارند که در حفظ این حق کوشا باشند اما تأثیری که دولت‌ها در این زمینه دارند بسیار چشمگیرتر از سایرین خواهد بود. بنابراین دولت‌ها وظایف سنگینی برعهده دارند که هدف اقداماتشان را باید همان نهادینه کردن حقوق رسانه در جوامع و در نظام حقوقی (به طور اعم) و نهادینه کردن حمایت از کرامت انسانی در نظام حقوقی رسانه‌ای (به طور اخص) دانست.

یکی از تکالیفی که دولت‌ها در این حیطه برعهده دارند قانون‌گذاری در زمینه حمایت از حق کرامت انسانی است. برای مثال همین حق پاسخی که در مقررات بسیاری از کشورها آمده است در راستای این هدف بوده است. از وظایف دیگر دولت‌ها، توجه به سواد رسانه‌ای و توسعه آن است. اینکه فرهنگ آن را ایجاد کنند و تمام نهادهای مؤثر را در آن دخیل سازند تا نتیجه بهتری کسب کنند. رعایت کرامت اصحاب رسانه نیز یکی دیگر از وظایف دولت‌ها است. همین‌طور دولت‌ها می‌توانند با ایجاد یک نهاد نظارتی مستقل بر اقدامات رسانه‌ها، هم وظیفه

نظارت بر رسانه‌ها را انجام دهند و هم رسانه‌ها را در راه رسیدن به خود نظارتی کمک شایانی کنند. دولت‌ها باید برای مشاهده نتایج بهتر و زودتر در نهادینه‌سازی حق کرامت انسانی، حمایت از این حق را در حوزه حقوق رسانه در اولویت کاری خود قرار دهند و به صورت یکپارچه تمام نهادها و سازمان‌های درگیر به آن حوزه را دخیل کنند و همانند حلقه‌های یک زنجیر به صورت یکدست با یکدیگر همکاری کنند.

همین طور دولت‌ها باید در آموزش اصحاب رسانه تلاش بسیاری داشته باشند تا بتوانند دارای همکاران رسانه‌ای کرامت‌مدار و آموزش دیده باشند تا هم از موارد نقض کرامت انسانی مخاطبین رسانه‌ها کاهش پیدا کند و هم مشکلات و مسائل حقوقی آینده را به حداقل برساند. علاوه بر آن دولت‌ها می‌توانند با توجه و اعمال قوانین الگوی نهادهای حقوقی بین‌المللی و منطقه‌ای، راه خود را برای هر چه سریع‌تر رسیدن به نهادینه‌سازی حق کرامت انسانی در کشور خود هموار سازند و از تجربیات سازمان‌های دیگر استفاده کنند.

منابع

منابع فارسی:

- ۱- امیدی، جلیل، (۱۳۸۲)، «مبانی عدالت در حقوق کیفری و حقوق بشر»، مجله مجلس و پژوهش، سال ۱۰، ش ۳۸.
- ۲- سنی مان، پی. جی، (۱۳۷۵)، «اخلاق رسانه‌ای: نگرشی بر مبنای فرائض اخلاقی»، نگاهی دیگر به اخلاق رسانه‌ای (مجموعه مقالات)، مترجمان: محمود حقیقت کاشانی و همکاران، چاپ اول، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- ۳- عباسی، بیژن، (۱۳۹۰)، حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین، تهران، انتشارات دادگستر.
- ۴- قما شی، سعید، (۱۳۹۰)، «کرامت انسانی راهبرد نوین سیاست جنایی»، مجله آموزه‌های حقوق کیفری دانشگاه علوم اسلامی رضوی، دوره جدید ش ۱.
- ۵- مریل، جان، (۱۳۷۲)، «قوانین و مقررات حرفه روزنامه‌نگاری در انگلستان»، هند، نیجریه و پاکستان، ترجمه محمد حسن اسدی طاری، فصلنامه رسانه.
- ۶- معتمدنژاد (۱)، رؤیا، (۱۳۹۰)، «نقش سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی در پیشبرد جهانی حقوق ارتباطات - بررسی تجربیات شورای اروپا»، فصلنامه پژوهش حقوق، سال سیزدهم، ش ۳۵.
- ۷- معتمدنژاد (۲)، کاظم، (۱۳۹۰)، «تحولات مبانی حقوقی آزادی رسانه‌ها در عرصه‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی» فصلنامه پژوهش حقوق، سال سیزدهم، ش ۳۵.

منابع لاتین:

- 1- Annex III - EU national reports , Comparative study on th situation in the 27 member states as regards the law applicable to non-contractual obligations arising out of violations of privacy and rights relating to personality , 2008 , Available at: ec.europa.eu/justice/civil/files/study_privacy_annexe_3_en.pdf .
- 2- Conseil de l'Europe council of Europe cour europe'enne des droits de l'homme European court of human rights , former second section , case of Ukrainian media group v. Ukraine , application no. 72713/01 , judgment , Strasbourg , 29 march 2005 , final 12/10/2005.
- 3- Compliance with member states' commitments committee of ministers council of Europe declaration of November 1994 , freedom of expression and restrictions included in the penal code and other legal texts , cm documents 10-12may 2000 , para. 92.
- 4- Directive 2007/65/EC of the European parliament and of the council of 11 december 2007 amending council directive 89/552/eec on the coordination of certain provisions laid down by law – regulation or administrative action in

member states concerning the pursuit of television broadcasting activities , para. 45 .

- 5- Directive 2007/65/EC of the European parliament and of the council of 11 december 2007 amending council directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law – regulation or administrative action in member states concerning the pursuit of television broadcasting activities , Available at: http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=EN&numdoc=32007L0065.
- 6- International telecommunication union , documents 1/030-e and 2/021-e , 8 september 1998 , model public service broadcasting law , Available at: www.itu.int/ITU-D/study_groups/...1998.../Documents/1998/030.pdf.
- 7- Internet Governance Council Of Europe Strategy 2012-2015 , CM Documents – CM (2011) 175 final , 15 March 2012. www.conventions.coe.int.
- 8- Hammarberg , Thomas and associates , 2011 , Human rights and a changing media landscape contriutors , council of europe publications.
- 9- Project Fiche - IPA National programmes , Strengthening media freedom , CRIS Decision 2012/022-967 , p. 5 , Available at: ec.europa.eu/enlargement/pdf/serbia/ipa/.../pf_12_media_freedom.pdf).
- 10- Zankova , Bissera and Associates , 2009 , “ A handbook on council of Europe standards on media’s contribution to social cohesion – intercultural dialogue – understanding – tolerance and democratic participation “ , council of Europe .